

*მიხეილ ბახტაძე*

ასოცირებული პროფესორი, თსუ

**გენერალ იუზეფ პოჟეცკის მოხსენებითი ბარათი თბილისში ყოფ-  
ნის შესახებ (18-25 მარტი 1920 წელი)**

2021 წლის ოქტომბერში ტიტუს ფილიპოვიჩის სტიპენდიის ფარ-  
გლებში ერთი თვე ვმყოფებოდი ვარშავაში და შევძელი მეძუშავა პოლონეთის  
ცენტრალურ სამხედრო არქივში. ამ არქივში მეტად საინტერესო დოკუმენტე-  
ბია დაცული საქართველოს შესახებ. ამ შემთხვევაში არ ვგულისხმობ დოკუ-  
მენტებს პოლონეთის არმიის ქართველი ოფიცრებისა და გენერლების შესა-  
ხებ. ეს ცალკე დიდი საკითხია. ვსაუბრობთ დოკუმენტებზე რომლებშიც და-  
ცულია ინფორმაცია უშუალოდ საქართველოს შესახებ. ეს არ არის გასაკვი-  
რი თუ გავითვალისწინებთ, რომ პოლონეთის უმაღლესი პოლიტიკური და  
სამხედრო ხელმძღვანელობა საქართველოს განიხილავდა ერთ-ერთ შესაძლო  
მოკავშირედ რუსეთის წინააღმდეგ. ეს იყო მარშალ იუზეფ პილსუდსკი აღ-  
მოსავლური პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილი. პილსუდსკი უკვე XIX საუკ-  
უნის 90-იან წლებში განიხილავდა ქართველებს როგორც მომავალში თანა-  
მებრძოლებს რუსეთის იმპერიის წინააღმდეგ<sup>1</sup>.

ერთ-ერთი დოკუმენტი, ეხება 1920 წლის მარტში საქართველოში  
არსებულ ვითარებას და არის კონსტანტინოპოლში პოლონეთის რესპუბლი-  
კის სამხედრო წარმომადგენლის გენერალ-პოდპორუჩიკი იუზეფ პოჟეცკის  
მოხსენებითი ბარათი. ეს დოკუმენტი ინახება პოლონეთის ცენტრალურ სამ-  
ხედრო არქივში (Centralne Archiwum Wojskowe. სამხედრო ატაშეების ფონ-  
დი, საქმე 7187, გვ. 5-7). პირველ რიგში მოკლე ინფორმაცია გენერალ  
იუზეფ პოჟეცკის შესახებ. ის დაიბადა 1870 წელს მინსკში. 1889-1891  
წლებში კონსტანტინეს სახელობის ოფიცერთა სკოლის მსმენელია, რომლის

---

<sup>1</sup> Pilsudskiego project wschodni. Sojusznicy Polski w XX wieku. Biuletyn IPN. Styczen-Luty  
Warszawa, 2020, გვ. 8.

დამთავრების შემდეგაც პოდპორუჩიკის წოდებით 1891 წლის 5 სექტემბერს იწყებს სამხედრო სამსახურს რუსეთის საიმპერატორო არმიაში. 1908-1909 წლებში არტილერიის უმაღლესი სკოლის მსმენელია. 1901 წელს იღებს პოდპოლკოვნიკის, ხოლო 1915 წელს პოლკოვნიკის წოდებას. ერთი პერიოდი მსახურობდა კავკასიის სამხედრო ოლქშიც<sup>2</sup>. 1917 წლის 1 ნოემბერს მიიღეს პირველ პოლონურ კორპუსში. 1919 წლის 4 იანვარს მიიღეს უკვე პოლონეთის არმიაში პოლკოვნიკის წოდებით და დაინიშნა არტილერიის ინსპექტორად არტილერიის ინსპექტორის მოადგილედ. 1919 წლის 25 მარტს მიენიჭა გენერალ-მაიორობა, ხოლო სექტემბერში დაინიშნა კონსტანტინოპოლში სამხედრო შესყიდვების მისიაში. 1920 წელს უკვე პოლონეთის სამხედრო წარმომადგენელია კონსტანტინოპოლში და 1 აპრილიდან გენერალ-პორუჩიკი. შამხედრო სამსახურის დასრულების შემდეგ დამკვიდრდა ბიდგომჩში. 1923 წლის 23 ოქტომბერს პოლონეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტმა მიანიჭა ბრიგადის გენერლობა. გარდაიცვალა ვარშავაში 1941 წელს<sup>3</sup>.

დოკუმენტი დათარიღებულია 1920 წლის 8 აპრილით და ეგზავნება პოლონეთის ჯარის უმაღლეს სარდლობას. აღსანიშნავია, რომ ამ დროს პოლონეთის სახელმწიფოს მეთაური<sup>4</sup> იყო იუზეფ პილსუდსკი, რომელიც ამავე დროს ხელმძღვანელობდა პოლონეთის ჯარის უმაღლეს სარდლობას<sup>5</sup>.

წერილის დასაწყისშივე გენერალი პოჟეცკი აღნიშნავს, რომ საქართველოში და კონკრეტულად თბილისში გაემგზავრა პირადი მიზნებით. და იყო ეს მიზნები დაკონკრეტებული არ არის. მით უფრო საინტერესოა, რომ გენერალმა თავი ვალდებულად ჩათვალა ამ კერძო ვიზიტის შემდეგ მიღებული შთაბეჭდილებები გაეზიარებინა პოლონეთის ხელმძღვანელობისთვის. ეს ალბათ იმით იყო განპირობებული, რომ იუზეფ პოჟეცკიმ კარგად იცოდა თუ როგორ იყო დაინტერესებული პოლონეთის სამხედრო და პოლიტიკური ხელმძღვანელობა საქართველოთი. თან ეს ის პერიოდია, როდესაც აქტიურად მიმდინარეობს პოლონეთ-უკრაინის მოლაპარაკებები საბჭოთა რუსეთის წინა-

<sup>2</sup> Мариуш Кулик. Поляки на старших и высших должностях в кавказском военном округе на рубеже XIX-XX вв. Поляки в России: история и современность. Краснодар. 2007, გვ. 225.

<sup>3</sup> [https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef\\_Porzecki\\_\(genera%C5%82\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Porzecki_(genera%C5%82))

<sup>4</sup> სახელმწიფოს მეთაურის (Naczelnik Państwa) პოსტი იუზეფ პილსუდსკის ეკავა 1918 წლის 29 ნოემბრიდან 1922 წლის 14 დეკემბრამდე.

<sup>5</sup> პოლონეთის ჯარის უმაღლესი სარდლობა (Naczelne Dowództwo Wojska Polskiego (NDWP) არსებობდა 1919 წლის 13 ნოემბრიდან 1921 წლის 3 აპრილამდე. მას უცვლელად ხელმძღვანელობდა იუზეფ პილსუდსკი.

აღმდეგ სამხედრო მოქმედების დასაწყებად, რათა აღედგინათ უკრაინის სახალხო რესპუბლიკის დამოუკიდებლობა<sup>6</sup>.

გენერალმა პოჟეცკიმ, სავარაუდოდ, კონსტანტინოპოლიდან ბათუმამდე იმგზავრა გემით. ბათუმიდან თბილისში უკვე რკინიგზით გამოემგზავრა და ეს თავად დოკუმენტიდანაც ჩანს. ის წერს, რომ საქართველოს საზღვარი იწყება ნატანებთან, სადაც ხდება დოკუმენტებისა და ბარგის შემოწმება. ეს იმიტომ, რომ ბათუმი ჯერ კიდევ ბრიტანელებს ეკავათ და იქ საქართველოს რესპუბლიკის მთვარობის იურისდიქცია არ ვრცელდებოდა<sup>7</sup>.

პოლონელი გენერალი აღნიშნავს, მოხელეები ერთმანეთში ქართულად კი საუბრობენ, მაგრამ მგზავრებს რუსულად მიმართავენო. ალბათ ამიტომაც წერს, რომ იქმნება შტაბეჭდილება „თითქოს სახელმწიფო ენა რუსული არის“. ქართველი მოხელეები ცხადია უცხოელებს და ბათუმი-თბილისის მატარებელში უცხოელები ბევრნი იქნებოდნენ, ქართულად ვერ მიმართავდნენ.

ცხოვნიებიდან კი ცხადია რუსული ეცოდინებოდათ, რადგან ბევრი მათგანი სავარაუდოდ რუსეთის იმპერიის სახელმწიფო სამსახურში იყო ნამუშევარი.

ისიც სრულიად ბუნებრივია, რომ სარკინიგზო სადგურებზე აბრები და განცხადებები ან მხოლოდ ქართულად იყო ან ქართულ-რუსულად. ჩხადია უცხო ენებიდან იმ დროს საქართველოში ყველაზე მეტად გავრცელებული რუსული იყო და საქართველოში ჩამოსულ უცხოელთაგანაც უმეტესობა სწორედ რუსული იცოდა (მათ შორის გენერალმა პოჟეცკიმაც, რომელიც რუსეთის არმიაში მსახურობდა 1917 წლამდე).

საინტერესოა იოზეფ პოჟეცკის ინფორმაცია, რომ მოხელეებმა ვერ შეძლეს წაეკითხათ ქართულად დაწერილი წერილი, რომელიც მას მოგზაურობის წინ გადასცა კონსტანტინოპოლში საქართველოს წარმომადგენელმა.

ეს წერილი რამდენიმე ადამიანმა ნახა და ვერ წაიკითხა, ვიდრე ბოლოს

---

<sup>6</sup> მოგვიანებით 1920 წლის 21 აპრილს ვარშავაში იოზეფ პილსუდსკიმ და სიმონ პეტლიურამ, პოლონეთის რესპუბლიკისა და უკრაინის სახალხო რესპუბლიკის სახელით ხელი მოაწერეს ხელშეკრულებას, რომელიც ბოლშევიკების მიერ დაპყრობილი უკრაინის გათავისუფლებას ითვალისწინებდა. სამი დღის შემდეგ, 24 აპრილს მხარეებს შორის სამხედრო შეთანხმებაც გაფორმდა (M. Szumilo. Geneza sojuszu polsko-ukrainskiego w 1920 roku. Sojusznicy Polski w XX wieku. Biuletyn IPN. Styczen-Luty Warszawa. 2020, გვ. 30; A. Rukkas. Armia Ukraińskich Republiki Ludowej w 1920 roku. Sojusznicy Polski w XX wieku. Biuletyn IPN, Styczen-Luty Warszawa. 2020, გვ. 35; W. Komar. “Wojna polsko-bolszewicka i Ukraina w latach dwudziestych XX wieku”. 1920 rok – wojna światow. Warszawa. 2021, გვ. 28-29).

<sup>7</sup> ბრიტანელები ბათუმში 1919 წლის იანვრის დასაწყისში შევიდნენ. ბათუმი მათ 1920 წლის ივლისში დატოვეს.

ქართული წერა-კითხვის მცოდნეს არ გადაეცა. ვფიქრობ მოხელეები, რომლებიც ქართულად საუბრობდნენ, მაგრამ ქართულად ვერ კითხულობდნენ ის არაქართველები უნდა ყოფილიყვნენ (ძირითადად რუსები), რომლებიც მანამდე რუსეთის იმპერიის სამსახურში იყვნენ. რუსეთის იმპერიაში ქართულად არ ხდებოდა საქმის წარმოება ამიტომ ქართულად წერა-კითხვა აუცილებელი არ იყო. ქართული ენა კი სასაუბრო დონეზე იცოდნენ, რადგან საქართველოში ცხოვრობდნენ და ქართველებთან ურთიერთობდნენ.

რაც შეეხება კონსტანტინოპოლში პოლონეთის სამხედრო წარმომადგენლისთვის ქართველი წარმომადგენლის მიერ გადაცემულ წერილის, ეს მნიშვნელოვანი მომენტი მგონია. წერილის მიზანი იყო რომ იუზეფ პოჟეცკის გაადვილებოდა საქართველოში გადაადგილება და ალბათ გარკვეული პირადი საკითხების მოგვარებაც. ამ დროს საქართველოს წარმომადგენელი კონსტანტინოპოლში (სტამბულში) იყო სოციალ-ფედერალისტი გრიგოლ რცხილაძე<sup>8</sup>. ვფიქრობ გრიგოლ რცხილაძის მიერ გენერალ იუზეფ პოჟეცკისათვის ერთგვარი სარეკომენდაციო წერილის გადაცემა გამოწვეული არა მხოლოდ პირადი ურთიერთობებით გენერალ პოჟეცკისთან, არამედ საქართველოს ხელისუფლების კეთილგანწყობით პოლონეთისადმი.

ზოგადად ქართველების სიმპათიაზე პოლონეთსა და პოლონელებისადმი ადასტურებს თავად გენერლის წერილის ფრაგმენტი – „როგორც პოლონელი გენერალი ქართველთა მხრიდან ვგრძნობდი მაქსიმალურად შესაძლებელ თავაზიანობასა და კეთილგანწყობას“.

ბუნებრივია, რომ პოლონელი გენერლის ინტერესი დიდი იქნებოდა საქართველოს შეიარაღებული ძალებისადმი. თუმცა გასაკვირია მისი ინფორმაცია, რომ საქართველოს შეიარაღებული ძალები შედგება გვარდიისა და მილიციისგან. ჩნდება მარტივი კითხვა, რატომ არ ასახელებს რეგულარულ

<sup>8</sup> რცხილაძე გრიგოლ (გიგო) სიმონის ძე (1876-1934) პოლიტიკური და საზოგადო მოღვაწე, სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიის ერთ-ერთი ლიდერი. დაამთავრა თბილისის გიმნაზია, შემდეგ პეტერბურგის უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკ-ტი. 1917 წლის აპრილში მონაწილეობდა ეროვნული ინტერპარტიული საბჭოს პირველ სხდომებში. 1918 წლის ივნისში შედიოდა დელეგაციაში, რომელმაც აწარმოა მოლაპარაკება და გააფორმა საქართველოს მძლავრების ხელშეკრულება. 1919 წელს დაინიშნა საქართველოს წარმომადგენლად ოსმალეთში. იმავე აირჩიეს საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრად. იყო ქართული უნივერსიტეტის დაარსების აქტიური მონაწილე. საქართველოს ბოლშევიკური ოკუპაციის შემდეგ, ჩამოსცილდა პოლიტიკურ საქმიანობას. 1923 შემოდგომიდან სიცოცხლის ბოლომდე კითხულობდა ლექციებს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. (დ. შველიძე. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა: ენციკლოპედია-ლექსიკონი. თბ. 2018, გვ. 338-339; საქართველოს დამფუძნებელი კრება. 2016, გვ. 350).

არმიას? ძნელი სათქმელია. რ მგონია რომ მილიციაში არმიას გულისხმობდეს. შესაძლოა მექანიკურად გამორჩა ან აერია.

ქართველი ოფიცრის ნათქვამი, რომ ქართულ ჯარში 100 ათასი კაცია, მცდარი ინფორმაციაა. საინტერესოა დაიჯერა თავად პოლონელმა გენერალმა თუ არა ეს რიცხვი? თუ არ დაიჯერა, რატომ არ გააკეთა კომენტარი წერილში? ქართულ შეიარაღებულ ძალებში 1920 წლის სექტემბრისთვის, როდესაც ყველაზე დიდი მობილიზაცია იყო, სიით ირიცხებოდა დაახლოებით 50-55 ათასი კაცი<sup>9</sup>.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის რეგულარული არმიისა და გვარდიის ურთიერთდამოკიდებულებაზე ბევრი რამ დაწერილა. მჯერად საინტერესოა, რომ გვარდიამ იუზეფ პოჟეცკიზე ვერ დატოვა კარგი წარმოდგენა. მიზეზი კი, ქალაქის მთავარ ქუჩაზე, სავარაუდოდ რუსთაველი გამზირზე ყარაულის შესაცვლელად მიმავალი გვარდიელების გარეგნობა იყო. მათ არ ეცვათ ერთნაირი სამოსი და იარაღიც როგორც უნდოდათ ისე ეკეთათ თუ ეჭირათ. გასაკვირი არაა, რომ რუსეთის არმიის ყოფილ პოლკოვნიკს ასეთი გვარდიელები არ მოეწონა.

გენერალი პოჟეცკიც ადასტურებს, რომ საქართველოში და კონკრეტულად თბილისში მრავლად იყვნენ რუსეთის საიმპერატორო არმიის ყოფილი ქართველი ოფიცრები, რომლებიც არ მსახურობდნენ საქართველოს შეიარაღებულ ძალებში. ასეთივე ინფორმაციაა დაცული იმავე წლის სექტემბერში რუსეთის დაზვერვის ატაშეს მიერ შედგენილ დოკუმენტში – „ქართულ არმიაში 1300-დან 1500-მდე ოფიცერია. არდა ამისა საქართველოში კიდევ არის კავკასიის ყოფილი არმიის 500-მდე კადრის ოფიცერი, რომლებიც ამჟამად არ არიან სამხედრო სამსახურში, მაგრამ ჩვენთან ომის შემთხვევაში აუცილებლად შევლენ ქართული არმიის რიგებში.“<sup>10</sup>

უმუშევრობა და შეიარაღებული ძალების მიღმა ყოფნა იყო იმის მიზეზი, რომ როგორც პოლონელი სამხედრო წერს, ოფიცრები უარყოფითად იყვნენ განწყობილი მთავრობის მიმართ.

პოლონელი გენერალი აღნიშნავს, რომ თბილისში ყოფნისას შეხვდა

<sup>9</sup> მ. ბახტაძე. ერთი დოკუმენტი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების შესახებ (1920 წელი). საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის „მაცნე“. № 2. თბ. 2012, გვ. 132-133

<sup>10</sup> მ. ბახტაძე. ერთი დოკუმენტი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების შესახებ (1920 წელი). საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის „მაცნე“. № 2. თბ. 2012, გვ. 127

სამხედრო მინისტრის მოადგილეს გენერალ გელევანოვს. აქ საუბარია გენერალ ალექსანდრე გელევანიშვილზე<sup>11</sup>. პოჟეცკი წერს, რომ გელევანოვი მისი ძველი ნაცნობი იყო. სავარაუდოდ რუსეთის საიმპერატორო არმიაში და ალბათ კავკასიის სამხედრო ოლქში სამსახურისას გადაიკვეთა პოჟეცკისა და გელევანიშვილის გზები. ორი გენერლის საუბარი შეეხო საბჭოთა რუსეთის შესაძლო აგრესიას სამხრეთ კავკასიაში და საქართველოს მზადყოფნას. იუზეფ პოჟეცკის აინტერესებდა, ემინოდა თუ არა საქართველოს წითელი არმიის თავდასხმის. გელევანიშვილმა უპასუხა, რომ ვლადიკავკაზიდან, სადაც უკვე საბჭოთა ხელისუფლება იყო დამყარებული, საქართველოში შემოჭრა შესაძლებელი საქართველოს-სამხედრო გზით, მაგრამ მისი დაცვა ძალიან მართივია მთა-გორიანი რელიეფის გამო. გელევანიშვილმა ისიც განმარტა, რომ საქართველოს უფრო ემინია იმ ადგილობრივი ბოლშევიკებისა რომლებიც ბაქოში არიან თავმოყრილი.

პოჟეცკი იქვე აღნიშნავს, რომ მისი თბილისში ყოფნის დროს საქართველოს დედაქალაქში უკვე მრავლად იყვნენ ლტოლვილები ვლადიკავკაზიდან, რომლებიც საბჭოთა ხელისუფლებას გამოექცნენ.

მის შემდეგ მას აქვს ერთი მეტად საინტერესო ცნობა რომელიც ეხება 1920 წლის 19 მარტს გამართულ მიტინგს. იტინგი მიეძღვნა ბათუმის საკითხს, უფრო ზუსტად ბათუმისა და ბათუმის ოლქის საქართველოსთვის დაბრუნების საკითხს.

1920 წლის 17 მარტს ქართულ პრესაში გამოქვეყნდა შემდეგი სახის ინფორმაცია, „ტფილისი, 9 მარტი 1920 წ. მის აღმატებულებას ევგენი გეგეჭკორს, საქართველოს რესპუბლიკის სავარეო საქმეთა მინისტრს. ატონო მინისტრო, დამატებად და დასადასტურებლად ამ თვის შვიდს ჩვენის საუბრისა მაქვს პატივი გაუწყოთ, რომ ეს არის ეხლა მივიღე იტალიის სამეფოს

<sup>11</sup> გელევანიშვილი ალექსანდრე კონსტანტინეს ძე (1870-1933) გენერალი. დაამთავრა თბილისის კადეტთა კორპუსი. სამხედრო სამსახური დაიწყო 1888 წელს. შემდეგ დაამთავრა I სამხედრო სასწავლებელი. პოდპორუჩიკი (1889). პორუჩიკი (1893). დაამთავრა გენერალური შტაბის აკადემია (მე-2 თანრიგით). შტაბს-კაპიტანი (1900). კაპიტანი (1901). პოდპოლკოვნიკი (1907). პოლკოვნიკი (1910). პირველი მსოფლიო ომის მონაწილე. 203-ე ქვეითთა პოლკის მეთაური. გენერალ-მაიორი (1915). 1917 მეთაურობდა 51-ე ქვეითთა დივიზიას. 1918-1921 წლებში მსახურობდა საქართველოს შეიარაღებულ ძალებში. 1918 წლის დასაწყისში იყო ბათუმის კომენდანტი. მოადგილე, სამხედრო საბჭოს წევრი. 1918 წლის ზაფხულიდან 1919 წლის გაზაფხულამდე იყო საქართველოს შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალი. შემდეგ ფაქტობრივად უცვლელად სამხედრო მინისტრის მოადგილე. 1921 წლის საბჭოთა ოკუპაციის შემდეგ მსახურობდა წითელ ჯარში.

მთავრობის დეპეშა, რომელშიც ნათქვამია, რომ „ლონდონის კონფერენციაზე გადაწყდა შეიქმნას პორტო-ფრანკო ბათუმში მცირე ტერიტორიალურ ზონით, ერთა ლიგის მფარველობის ქვეშ. გარანტიის მიზნით საფრანგეთი, იტალია და ინგლისი გაგზავნიან ქვეითა ჯარის თითო ბატალიონს“ ... მისიის უფროსი პოლკოვნიკი გაბბა.<sup>12</sup>“ სწორედ ამ გადაწყვეტილების გასაპროტესტებლად გაიმართა თბილისსა და საქართველოს სხვა ქალაქებში მანიფესტაციები 19 მარტს.

გაზეთი „საქართველო“ წერდა, „პარასკევი 19 მარტი ისტორიულ დღედ დარჩება ჩვენი რესპუბლიკისთვის. ამ დღეს გამოსავალი მიეცა ყველა იმ გრძნობებს, რომელნიც აღელვებენ ქართველ ხალხს იმ გაუსწორებელი ბოროტების გამო, რომელსაც წარმოადგენს ბათომისა და მისი ოლქის ჩამოკვეთა დედა საქართველოდან. 19 მარტი პირველი დღეა ეროვნული მანიფესტაციის, ამდენ ხანს ჩვენ არ ვიყავით მიჩვეული ასეთ მანიფესტაციებს. აღელვებული თბილისი განურჩევლად კლასისა, ამ დღეს ერთი გრძნობით იყო გატაცებული და ხმამაღლა გამოსთქვამდა თავის პროტესტს: ყველა პლაკატს ერთნაირი წარწერა ჰქონდა: „ბათომი ჩვენია“, „ბათომი და ბათომის ოლქი საქართველოს განუყოფელი ნაწილია“. ამ ლოზუნგით თავდებოდა ყველა სიტყვა მიტინგებზე, მიუხედავად იმისა თუ ვინ ლაპარაკობდა. როგორც ჩვენ გაზეთში მოყვანილი დეპეშებიდანაც სჩანს, რომლებიდანაც მხოლოდ მცირე ნაწილი იბეჭდება, პროვინციაშიც დიდი გამოძახილი ჰქონდა 19 მარტის პროტესტს. ივარდნილ კუთხეებშიც შეკრებილა ხალხი და ხმას იმაღლებს ბათომის წართმევის გამო და ენერგიულად აცხადებს პროტესტს. გასაგებია იუსტიციის მინისტრის ბატონ არსენიძის სიტყვის ასე დასრულება: „მთავრობა ან ბათომს შეინარჩუნებს ან გადადგება.“ ამ სიტყვებს გუშინ მართლა ჰქონდა დამაჯერებელი ხასიათი ... საქართველოს მტერი და ორგულიც კი მიხვდებოდა ამ დღეს, რომ არ არის არავითარი ძალა, რომელსაც შეეძლოს მოდრიკოს ერის სურვილი, რომ ბათომი ჩვენი უნდა იყოს. მას ალბათ ანგარიშს გაუწევინ ჩვენი მეზობელი რესპუბლიკები, ისე ინგლისი, საფრანგეთი და იტალია...“<sup>13</sup>

გაზეთი „ერთობა“ ასე აღწერდა 19 მარტის მანიფესტაციას, „პროფესიონალურ კავშირთა საბჭოს მოწოდებით შუადღის 12 საათზე ყველა სახელმწიფო, საზოგადო და კერძო დაწესებულებების მუშები პირდაპირ საბუ-

<sup>12</sup> გაზეთი „საქართველო“. 1920 წელი, 17 მარტი № 58.

<sup>13</sup> გაზეთი „საქართველო“. 1920 წელი, 20 მარტი № 61.

შაობიდან მოვიდნენ და მუშათა სასახლის წინ ჩამწკრივდნენ დროშებით და პლაკატებით ... მოვიდნენ სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტობა, თფილისის ვაჟთა და ქალთა გიმნაზიების მოწაფეები, საქართველოს მუნიციპალურ მოსამსახურეთა ყრილობის წევრნი. შაუცხლო სურათი იყო, როცა რკინიგზის, დეპოს, თამბაქოს ქარხნის მუშები სამუშაო ტანისამოსში დროშებით, მუსიკით გამოიშალნენ რუსთაველის პროსპექტზე, რამდენიმე ათასი კაცი. ამ დროს დამფუძნებელი კრების წინ შემდგარი იყო დიდი მიტინგი.“<sup>14</sup>

სწორედ ამ მანიფესტაციას შეესწრო პოლონელი გენერალი. ძალიან საინტერესოა მისი შემდეგი ინფორმაცია, „ამ მიტინგზე ყოფნისა შევიტყვე რომ თბილისში რკინიგზის თანამშრომელთა უმეტესობა რუსებია, რომლებიც მიტინგზე მოვიდნენ დროშებით რომლებზეც კომუნიზმის პრინციპები ეწერა და არფერი ქონდა საერთო ქართველებისათვის ბათუმის დაბრუნების მოთხოვნასთან“. რკინიგზის მუშებს შორის რუსების ყოფნა გასაკვირი არაა. აქ მნიშვნელოვანია, რომ მათ მანიფესტაციის მონაწილეთაგან განსხვავებული ლოზუნგები ქონდათ – „კომუნიზმის პრინციპები“. მხოლოდ ვარაუდის გამოთქმა შეიძლება. სავარაუდოდ ესენი იყვნენ რკინიგზის მუშები რომლებიც მხარს უჭერდნენ ბოლშევიკებს, გამოიტანეს მათი ლოზუნგები, სცადეს მანიფესტაციის სათავისოდ გამოყენება.

პოლონელი გენერლის წერილის მესამე ნაწილი ეხება თბილისში არსებულ ზოგად ვითარებას. აღნიშნულია რომ პროდუქტი და სხვადასხვა საქონელი უფრო იაფია ვიდრე კონსტანტინოპოლში. თუმცა ხაზგასმულია რომ არის პურისა და შაქრის დეფიციტი, დანარჩენი პროდუქტები იშოვებაო. ასევე არ არისო ტანსაცმელი და საგალანტერიო საქონელი. დას გულისხმობს ამ უკანასკნელის ქვეშ ცოტა გაურკვეველია. არ არის საწყობებიო. სავარაუდოდ უნდა ვიფიქროთ რომ საწყობები ცარიელი იყო. ანუ ძველი სასაწყობო შენობები კი არსებობს, მაგრამ ცარიელია და ფაქტობრივად საწყობები არ არის.

ლოკუმენტში ხაზგასმულია ინტელიგენციის მძიმე მდგომარეობა, გაჭირვებული და გაღატაკებულიაო.

ასევე აღნიშნულია: გზების სიმცირე (ალბათ იგულისხმება კეთილმოწყობილი გზები), ტრამვაის იშვიათობა და სუსტი, მბჟუტავი ელექტრონის სინათლე.

---

<sup>14</sup> გაზეთი „ერთობა“. 1920 წელი, 21 მარტი № 65.



მიუხედავად ყოველივე ზემოთ თქმულისა, გენერალი პოჟეცკი ხაზს უსვამს, რომ „თბილისში მშვიდი ცხოვრებაა რუსეთის ბატონობის დროსთან შედარებით“. ამ შედარებიდან ალბათ უნდა დავსკვნათ, რომ გენერალი პოჟეცკი თბილისში ნამყოფი იყო 1917 წლამდეც.

წერილის მეოთხე ნაწილში გენერალი აღნიშნავს, რომ ამჟამად საქართველოს მთავრობა დაკავებულია ორი რამით: უცხოტომელთა საკითხით და აქ იგულისხმებიან საქართველოში შემოსული ლტოლვილები, ასევე დაწესებულებების ნაციონალიზაციით. ამ უკანასკნელში შესაძლოა გარკვეული საწარმოების ან უძრავი ქონების ნაციონალიზაცია იგულისხმებოდეს.

წერილი, როგორც აღვნიშნეთ, საბეჭდ მანქანაზე დაბეჭდილი და სამი გვერდია. ეორე გვერდი სრულდება სიტყვებით, „და დაწესებულებების ნაციონალიზაციით.“ მესამე გვერდი კი იწყება სიტყვებით, „სერიოზული კაპიტალია საშუალო დონის მოხელისთვისაც“. თანაც პირველი სიტყვა დაწერილია პატარა ასოთი, ანუ წინადადება არ იწყება ამ სიტყვით და თანაც შინაარსობრივად არ ებმის წინა გვერდის ბოლო ფრაზას. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ტექსტის რაღაც ნაწილი აკლია. ამავე დროს, გვერდების ნუმერაცია არ არის დარღვეული. მეორე გვერდს მოსდევს მესამე, რომელზეც არის თავად გენერლის ხელმოწერაც. ასევე არაა დარღვეული საარქივო ნუმერაციაც. ანუ გვერდი ამოვარდნილია არ არის. შესაძლოა მანქანაზე ბეჭდვისას მექანიკურად გამორჩათ ტექსტის რაღაც ნაწილი (არა მგონია გენერალს თავად დაებეჭდა ტექსტი, მან ალბათ ხელნაწერი გადასცა დასაბეჭდად თანამშრომელს).

წერილის ბოლოს გენერალი იუზეფ პოჟეცკი წერს, რომ კონსტანტინოპოლში უკან მიმავალი ბათუმში შეხვდა ბატონ ტიტუს ფილიპოვიჩის დელეგაციას. ენერალი იქვე აღნიშნავს, რომ საქართველოსთან დაკავშირებულ საკითხებზე მეტ ინფორმაციას ალბათ ბატონ ფილიპოვიჩის მისია მოგაწვდითო. თიტუს ფილიპოვიჩი იყო მარშალ იუზეფ პილსუდსკი ახლო თანამებრძოლი და კავკასიაში საგანგებო მისიით იყო გამოგზავნილი, მჭიდრო კავშირი დაემყარებინა საქართველოსა და აზერბაიჯანთან.

2 აპრილს გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“ იუწყებოდა: „მარტის 30-ს, ვარშავიდან კონსტანტინოპოლ-ბათუმის მარშრუტით იტალიურ გემ „ფრანც-ფერდინანდზე“ ჩამოვიდა პოლონეთის რესპუბლიკის სპეციალური მისია. მისიას დიპლომატიური ხასიათი აქვს და საქართველოს, სომხეთის და აზერბაიჯანის რესპუბლიკებთან დარჩება პოლონეთის მთავრობის წარმომად-

გენლად. მისიას სათავეში უდგას ტიტუს ფილიპოვიჩი ვარშავის პირველი კაბინეტის გარეშე საქმეთა მინისტრის ამხანაგი<sup>15</sup>. მისიის შემადგენლობაში შედიან: საელჩოს გამგე მრჩეველი სიგ. სმოგორჟევსკი, საელჩოს მდივანი ვლად. დე-ბონდი და კონსული ვიქტ. ბიალობჟევსკი<sup>16</sup>. მისია დაბინავდა სასტუმრო „ორიენტში“. ბატონი ფილიპოვიჩი კი პოლონეთის წარმომადგენლის შენობაში (პეტრე დიდის ქუჩა № 7). მარტის 31-ს მისიამ მთელი შემადგენლობით ინახულა მოკავშირეთა სამხედრო და დიპლომატიური მისიები, საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარე, დამფუძნებელი კრების თავმჯდომარის ამხანაგი ექ. თაყაიშვილი. მისიამ დამფუძნებელი კრების ქვესტორის ხელმძღვანელობით დათვალა სასახლის შენობა.<sup>17</sup>

გაზეთის ამ ცნობიდან ისე ჩანს, რომ ფილიპოვიჩის მისი ბათუმში ჩამოვიდა 30 მარტს. გენერალი პოჟეცკი აღნიშნავს, რომ თბილისში იყო 18-25 მარტს. ფილიპოვიჩს ის ბათუმში შეხვდებოდა 30 მარტს. სად იმყოფებოდა იუზეფ პოჟეცკი 26-29 მარტს უცნობია. თბილისი-ბათუმის მატარებელს გზაში დაახლოებით 16 საათი ჭირდებოდა. სავარაუდოდ გენერალი პოჟეცკი ორი-სამი დღე ბათუმში გაჩერდა.

კონსტანტინოპოლში პოლონეთის სამხედრო წარმომადგენლის, გენერალ იუზეფ პოჟეცკის მოხსენებითი ბარათი არ არის ვრცელი, მაგრამ საინტერესო ცნობებს შეიცავს. ძოგადად, ყოველთვის საინტერესოა როგორ აღიქვამენ უცხოელები საქართველოში არსებულ ვითარებას, რა შთაბეჭდილება რჩებათ. „უცხო თვალი“ ზოგჯერ ისეთი დეტალებს ამჩნევს, რაც სხვისთვის შეუმჩნეველია.

გენერლის წერილში რამდენიმე მომენტი მნიშვნელოვანი: ხაზგასმა, რომ მიუხედავად გაჭირვებისა და რთული ვითარებისა საქართველოში 1920 წელს უკეთესი ვითარება იყო ვიდრე რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში ყოფნის დროს; ქართველების კეთილგანწყობა და პატივისცემა პოლონელებსადმი, რაც ამ შემთხვევაში გამოიხატა კონკრეტულად გენერალ პოჟეცკისადმი დამოკიდებულებაში. ასევე საინტერესოა მისი ინფორმაცია: ქართველი ოფიცრების განწყობის, ყოფითი საკითხების (სუსტი ელექტრონის შუქიდან დაწყებული პროდუქტების დეფიციტით დასრულებული), რკინიგზით მგზავრობის შთაბეჭდილებისა და სხვა საკითხების შესახებ.

<sup>15</sup> ანუ საგარეო საქმეთა მინისტრის მოადგილე.

<sup>16</sup> მისიის წევრები იყვნენ ასევე: ექიმი რაპაპორტი და ლეიტენანტი რავიჩ-კოლაზინსკი (გაზეთი „საქართველო“. 3/IV 1920 წ. № 72). მოგვიანებით მისიის წევრად ჩაირიცხა პაველ ოსტროვსკიც (გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“ 16/IV 1920 წ. № 83).

<sup>17</sup> გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“. 1920 წელი 2 აპრილი № 74.

დ ლ კ უ მ ე ნ ტ ი

354

8 Kwietnia 20. DO

Naczalnego Dowództwa W. P.

Oddzial II, Sekcja Wojsk-Diplom.

Przed kilku dniami wróciłem z Tyflisu, gdzie bawilem 6 dni dla załatwienia interesów osobistych.

Podczas podróży mojej dalo się zauważyć:

1) Jadąc od strony Batumu koleją granica Gruzji zaczyna się od stacji “Natanebi”. Na tej stacji odbywa się rewizja paszportów i bagażu. Rzuci się w oczy, że mową urzędową jest wszędzie jakby język rosyjski. Prawda, urzędnicy między sobą rozmawiają po gruzinsku, ale do podróżujących zwracają się po rosyjsku. Szyldy na stacjach i różne ogłoszenia są napisane po gruzinsku (a częste w 2-ch językach, rosyjskim i gruzińskim), ale napisany po gruzinsku list polecający od przedstawiciela gruzińskiego w Konstantynopolu, dany mi dla ułatwienia w drodze, nie mógł być przeczytany przez urzędnika i chodził z rąk do rąk, aż trafił do osoby umiejącej czytać po gruzinsku. Jednym słowem ma się wrażenie, że mowa rosyjska na długie jeszcze zatrzym się w Gruzji.

Jako polski General spotkałem się ze strony Gruzinów z najbardzi się możliwą grzecznością i uprzejmością.

2) Wojsko gruzińskie składa się z tak zwanej “Gwardji” i milicji. Wojska jest obecnie, jak mi powiedział jeden z gruzińskich oficerów, około 100 tysięcy. Widziana przezemniei w Tyflisie kompania “Gwardji” przedstawiała się na zewnątrz bardzo niekorzystnie. Ubranie niejednostajne, bron też mał każdy jak chciał, chociaż kompanja szła główną ulicą Tyflisu na zmian warty.

Tyflis jest przepelniony bezrobotnymi, byleimi oficerami rosyj (gruzinami). Na zapytanie moje, czemu nie są w wojsku, otrzymałem odpowiedz, że wobec znacznego zmniejszenia armji, trzeba mieć wielką protekcją, aby dostać się do szeregów. Oczwiście z tego powodu wielkie niezadowolenie wśród oficerów i krytyka postępowania rządu.

Ministrem Wojny jest p. Lorkipanidze – ciwilny. Pomocnikiem general Gedewanow, którego odwiedziłem jako dawniejszego znajomego.

W prywatnej rozmowie zapyrałem, w jakim stopniu Gruzja obawia się najścia bolszewików? Otrzymałem odpowiedz, że droga “Wojenną Gruzinską”,

jedną drogę, dla przejścia od strony Władykawkazu, potrafi Gruzja swojemi salami obronić, zawdzięczając łatwości obrony tej drogi z gór. Ale, że Gruzja daleko bardziej obawia się wystąpienia lokalnych bolszewików Azerbejdżanu, gdzie w samym Baku jest podobne okolo 60% robotników rossjan, sympatizujących bolszewikom I czekających na odpowiednią chwilę dla wystąpienia.

Podczas mogo pobytu w Tyflisie (18-25 marca), byl on już przepelnieny uciekinierami przed nawalą bolszewicką z Wladikawkazem.

19 Marca odbył się wielki wiec, protestujący przeciw odebraniu Gruzinom Batumu. Będąc na tym wiecu, przekanalam się, że i w Tiflisie większość kolejowych robotników są rosjanie, którzy przyszli na wiec z chorągwiami, na których były wypisane zasady komunizmu, nie mające nic wsólnego ze sprawą oddania Batumu Gruzinom.

3) Zycie w Tiflisie jest o wiele tansze niż w Kons/polu, ale odczuwa się brak wszystkiego.

Produktów, oprócz mąki i cukru, podobne starczy, ale brakuje ubrania, materjalów, przedmiotów galanteryjnych, porcelany i t. p. Magazynów prawie niema. Zycie w Tiflisie ucichle zupełnie w porównaniu z czasami podległości rossyjskiej.

Inteligencję, jeżeli się widzi, to zupełnie zbiedniałą i odbartą.

Dorożek bardzo male, tramwaje chodzą rzadko, światle elektryczne bardzo słabe.

4) Gruzja obecnie zajęta wysiedleniem obcekrajowców i nacjonalizacją urzędów.

Poważny kapitał nawet dla średniego urzędnika.

Tymbardziej, że taki urzędnik nie może być pewien, czy dostanie odrazu w kraju zejęcie.

Prawdopodobnie wyświetli tą sprawę przyjazd misji p. Filipowicza, którą spotkałem w Batumie, wracając do Konstantynopola.

J. Porzecki

i Polnomocnik

Konstantynopolu.

General-pper.

Wojskowy w

***Mikheil Bakhtadze***

Associate Professor,  
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

**REPORT OF GENERAL JUZEF POZECKI ON HIS STAY IN TBILISI  
ON MARCH 18-25, 1920**

Summary

There is a document kept in the Central Military Archive of Poland relating the situation in Georgia in 1920. The document represent the report of Lieutenant General Juzef Pozecki, dated April 8, 1920 and sent to the Supreme Command of the Polish Army.

At the beginning of the document General Pozecki notes that he has left for Georgia and, specifically for Tbilisi for personal purposes. A fragment of the General's letter confirms the sympathy of Georgians for Poland and Polish people in general: "As a Polish General, I felt the utmost courtesy and kindness on the part of Georgians", he writes. But the Civic Guard didn't make a good impression on him. The reason was the appearance of soldiers going along the street for the change of the guard. They happened not to wear uniforms and carried the weapons the way they liked. He confirms that there are many former officers of the imperial army in Georgia who, due to the lack of sympathy for the current government, have refused to serve in the National Armed Forces.

The General writes that while being in Tbilisi he met with the Deputy Minister of War, General Gedevanov - an acquaintance of his. The conversation between the two generals concerned possible Russian aggression against the South Caucasus and military readiness of Georgia.

The General says in his letter that in Tbilisi there are already a lot of refugees from Vladikavkaz. Part of the letter tells about the overall situation in Tbilisi at that time. He notes that food and various goods are cheaper than in Constantinople but emphasizes that bread and sugar are in short supply, although other products are available. He also writes that there are no clothes and dry goods.

The document highlights the plight of the intelligentsia, who are impoverished and distressed and tells about scarcity of well-maintained roads, rarity of trams and weak, flickering electric light

Despite all the above, the General writes that life in Tbilisi, compared with the times of Russian domination is calm.

At the end of his letter the general writes that on his way back to Constantinople, he met the delegation of Titus Philipovich in Batumi.